

УДК 340.132

DOI <https://doi.org/10.33216/2218-5461-2021-42-2-147-155>

СКЛАДОВІ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В АСПЕКТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ

Петросян К.Є.

CONSTITUENT ELEMENTS OF THE RULE OF LAW IN THE CONTEXT OF REALISATION OF THE RIGHT TO SOCIAL PROTECTION

Petrosian K.E.

У статті здійснено аналіз певних аспектів розуміння та тлумачення принципу верховенства права відносно застосування його основних елементів до сфери соціального захисту. Встановлено, що сучасна доктрина верховенства права є достатньо сталою, однак зважаючи на стрімкий розвиток усіх сфер суспільного життя може набувати нових смислових характеристик, у тому числі, в площині соціального захисту. Авторкою з'ясовані важливі моменти, які стосуються закріпленню принципу верховенства права як на національному, так й на міжнародному правових рівнях. Важливим є те, що в аспекті дотримання права особи на соціальний захист можна виокремити критерії, які впливають на якість закону, а саме: щодо процедури розроблення та прийняття якісних законів; щодо наявності виконавчих та юрисдикційних структур, які забезпечують застосування законодавства та щодо стану законності в суспільстві, що є оцінкою рівня ефективності в цілому. Акцентовано увагу на тому, що в цілому можна констатувати дотримання процедурних питань під час розробки та прийняття нормативно-правових актів у сфері соціального захисту, однак щодо другого критерію якості закону, то слід зауважити на проблемних аспектах обов'язку органів у сфері реалізації державної політики з питань пенсійного та соціального забезпечення щодо єдиного підходу у правозастосуванні. При цьому оцінка відповідності вимогам закону рішень, дій чи бездіяльності відповідних органів залишається неперіоритетною виходячи з масовості соціальних спорів на розгляді в судах. Також у статті зазначається, що дотримання принципу верховенства права можливе лише за умови застосування судами під час розгляду та вирішення справ законодавчого акту, який відповідає критерію «якості закону» та те, що умова застосування саме «якісного» закону при вирішенні спорів у сфері соціального захисту має бути спрямована і відносно органів соціальної політики.

Ключові слова: соціальний захист; соціальне забезпечення; система соціального захисту; реалізації права на соціальний захист; принцип верховенства права; критерії, які впливають на «якість закону»; органи соціальної політики.

Постановка проблеми. Конституцією України закріплено про визнання та дію принципу верховенства права в нашій державі. Цей принцип є однією з основних ознак сучасної правової держави, в якій право підкоряє владу, а основні права людини становлять

зміст свободи, заснованої на законодавстві, але їм не обмеженою. Так, право може включати й інші форми та/або соціальні регулятори, зокрема, моральні та традиційні норми, звичаї, які зрозумілі суспільству та

зумовлені історичними традиціями та культурним рівнем його розвитку.

Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони та інші нормативно-правові акти, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо.

Верховенство права означає не лише формальну законність, яка забезпечує регулярність і послідовність при досягненні та приведенні в дію демократичного порядку, а й справедливість, що ґрунтується на визнанні та повному прийнятті вищих цінностей людської особистості [1, с. 81].

І хоча принцип верховенства права закріплено і діє в Україні, дискусія про його зміст в різних сферах триває дотепер і не є завершеною. Тому одним з аспектів розуміння цього принципу є визначення поняття верховенства права, а також викладення його основних елементів, що має на меті сприяння практичному застосуванню цього важливого принципу, в тому числі при реалізації права особи на соціальний захист.

Доктрина верховенства права у сучасному світі залишається незмінною, проте з розвитком усіх сфер суспільного життя, зокрема у сфері соціального захисту, набуває нових смислових характеристик, які підлягають дослідженню з урахуванням структурних складових цього принципу. Тому актуальність зазначеної теми підкреслюється необхідністю вивчення змісту принципу верховенства права в аспекті застосування його елементів у сфері соціального захисту, які об'єднуються якістю в аспекті розуміння ідеології права (якщо більш точно сказати, то - справедливого права).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Упродовж останніх десятиліть різним аспектам верховенства права у вітчизняній правовій науці було присвячено низку ґрунтовних публікацій. Вивченням структури

принципу верховенства права займалися такі науковці, як Б. Малишев, С. Погребняк, П. Рабінович, С. Серьогін, С. Шевчук, Б. Таманага, Р. Падалка, М. Козюбра, С. Андрощук, Г. Мурашин та інші.

Разом з тим, єдності в думках вчених не існує, що викликає необхідність в аналізі сутності принципу верховенства права в цілому та його елементів окремо в аспекті реалізації права особи на соціальний захист для формування пропозицій їх практичного застосування. Тому, метою статті є формування теоретичних висновків щодо змісту й складових елементів принципу верховенства права в аспекті реалізації права на соціальний захист та вироблення практичних пропозицій, що дозволить ефективно застосовувати цей принцип, зокрема, в процесі реалізації права особи на соціальний захист.

Виклад основного матеріалу дослідження. У цілому, сучасна доктрина верховенства права є достатньо сталою, однак зважаючи на стрімкий розвиток усіх сфер суспільного життя може набувати нових смислових характеристик, у тому числі, в площині соціального захисту прав людини.

Слід зазначити, що на національному рівні принцип верховенства права закріплений у Конституції України як модель співвідношення права і закону в регулюванні суспільних відносин. Зокрема, статтею 8 Конституції визначено, що «Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Норми Конституції України є нормами прямої дії. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується» [2, ст. 8]. Починаючи тлумачити цю статтю Основного закону здається, що верховенство права пов'язують тільки з найвищою силою цього акту відносно інших нормативно-правових актів, але продовжуючи міркувати – розумієш

більш широке тлумачення щодо побудови справедливої національної правової системи. Ми згодні з позицією Р. Падалки, що «насправді ж закріплення даного принципу демонструє прагнення нашої держави будувати свою правову систему на основі принципів, що визнаються фундаментальними для будь-якого демократичного суспільства вже протягом кількох століть» [3, с. 10].

Принцип верховенства права є категорією національних та міжнародних правових систем, також існує певна неоднозначність у поглядах науковців на цю категорію, тому зупинимось на дослідженні цих думок. Доктринальне тлумачення цього принципу належить англійському вченому-конституціоналісту А. Дайсі, який відмічає верховенство права як «визнання та беззастережне сприйняття найвищої цінності людської особи, її невідчужуваних прав і свобод», які є «основою, а не результатом права країни», а правила, що лежать в основі конституційного кодексу, є «не джерелом, а наслідком прав осіб» [4, с. 522, 527].

Традиційно верховенство права розглядається в науці як орієнтир діяльності держави, що відображає й забезпечує пріоритет прав і свобод людини та громадянина. Досліджуючи права людини і громадянина, П. Рабінович трактує верховенство права як «всезагальну роль права у стосунках між усіма учасниками суспільного життя, у життєдіяльності державних і недержавних організацій, соціальних спільностей, груп, об'єднань, усіх людей» [5, с. 11].

Цікавою є думка С. Андрощука, який вважає, що «верховенство права прийнято вважати ідеальним принципом, адже він означає кінцеву мету, те, до чого слід прагнути (верховенство прав і свобод людини в державі та суспільстві), а також вимагає від держави втілення у законодавство і правозастосування засад природного права» [6, с. 75].

На думку М. Козюбри, у верховенстві права «переплітаються правові та політичні,

культурні й етичні мотиви, внутрішньодержавні та міжнародні, цивілізаційні й загальнолюдські аспекти, наукова істина і цінності добра і справедливості» [7, с. 7].

Аналогічно визначено цей принцип О. Петришиним, який звертає увагу на тому, що «з часу свого виникнення ідея верховенства права розглядалася в контексті змістовних цінностей, характерних для демократичного суспільства» [8, с. 25].

На думку Б. Таманаги, верховенство права розглядається як «виключний і легітимуючий політичний ідеал, який розповсюджується в сучасних умовах і спрямований на правове врегулювання існуючих суспільних відносин у напрямі до загальноновизнаних гуманітарних цінностей та соціальної ефективності» [9, с. 11].

С. Максимов розглядає принцип верховенства права як «універсальний принцип співіснування та співробітництва між різними народами і культурами» [10, с. 126]. Отже можемо стверджувати, що принцип верховенства права розглядається як загальний принцип, що служить показником демократії і законності в правовій державі.

Поряд із цим принцип верховенства права широко тлумачиться через виділення його окремих елементів. Відповідно до підходів Венеціанської комісії 2011 року виділяють такі необхідні елементи як: 1) доступність закону (у тому значенні, що закон має бути зрозумілим, чітким та передбачуваним); 2) питання юридичних прав мають бути вирішені нормами права, а не на основі дискреції; 3) рівність перед законом; 4) влада має здійснюватись у правомірний, справедливий та розумний спосіб; 5) права людини повинні бути захищені; 6) повинні бути забезпечені засоби для розв'язання спорів без надмірних матеріальних витрат чи надмірної тривалості; 7) суд має бути справедливим; 8) дотримання державою як її міжнародно-правових зобов'язань, так і тих, що зумовлені національним правом [11, с. 176].

Включення цих складових до змісту верховенства права виглядає доречним з огляду на практичне застосування принципу верховенства права, зокрема в аспекті реалізації права особи на соціальний захист. Статус соціальної держави, закріплений в статті 1 Конституції України вимагає від держави дотримання високого рівня соціальної захищеності всіх громадян без будь-якої дискримінації [2, ст. 1]. Рівень розвиненості суспільства, його гуманності, ставлення до загальнолюдських цінностей визначається насамперед його відношенням до найменш захищених членів суспільства, які потребують соціального захисту.

Соціальна захищеність в сучасних умовах вимагає від держави дотримання насамперед такої складової принципу верховенства права як законність. Досліджуючи елемент законності, перед усім слід керуватися критерієм «якості і передбачуваності закону» та «правової визначеності».

Конституційний Суд України у рішенні від 27 лютого 2018 року № 1-р/2018 зазначив, що принцип правової визначеності вимагає від законодавця чіткості, зрозумілості, однозначності правових норм, їх передбачуваності (прогнозованості) для забезпечення стабільного правового становища людини [12].

У рішенні від 6 червня 2019 року № 3-р/2019 Конституційний Суд України виходить з того, що принцип юридичної визначеності як складова конституційного принципу верховенства права є сукупністю вимог до організації та функціонування системи права, процесів правотворчості та правозастосування у спосіб, який забезпечував би стабільність юридичного становища індивіда. Зазначеного можна досягти лише шляхом законодавчого закріплення якісних, зрозумілих норм [13].

Стала практика щодо визначення відповідних критеріїв сформувалась також у рішеннях Європейського суду з прав людини. Так, Європейський суд з прав людини у справі

«Щокін проти України» (заяви № 23759/03 та № 37943/06, п. 50–56) зазначив, зокрема, що верховенство права, один із основоположних принципів демократичного суспільства, притаманний усім статтям Конвенції; відсутність в національному законодавстві необхідної чіткості та точності, які передбачали можливість різного тлумачення..., порушує вимогу «якості закону», передбачену Конвенцією, та не забезпечує адекватний захист від свавільного втручання публічних органів державної влади у майнові права заявника [14].

Тому в аспекті дотримання права особи на соціальний захист слушною є думка А. Стаценко щодо «загальноюридичних критеріїв, які впливають на якість закону, а саме:

- процедура розроблення та прийняття якісних законів;

- наявність виконавчих та юрисдикційних структур, які забезпечують застосування законодавства;

- стан законності в суспільстві, що є оцінкою рівня ефективності в цілому, хоча і не дає змоги визначити ефективність того чи іншого закону» [15, с. 26].

Аналізуючи чинні нормативно-правові акти у сфері соціального захисту можна дійти висновку про дотримання процедурних питань під час їх розробки та прийняття. Водночас щодо другого критерію слід зауважити на проблемних аспектах обов'язку органів у сфері реалізації державної політики з питань пенсійного та соціального забезпечення щодо єдиного підходу у правозастосуванні. При цьому оцінка на відповідність вимогам закону рішень, дій чи бездіяльності відповідних органів залишається неперіоритетною виходячи з масовості соціальних спорів на розгляді в судах.

Доречно зауважити, що запровадження інституту зразкової справи в Кодексі адміністративного судочинства України спрямоване на єдності правозастосовної практики

та покликане забезпечити ефективність, передбачуваність та однаковість судової практики, зокрема у відносинах соціальної сфери.

Поряд із цим обов'язковість висновків Верховного Суду, що передбачена Законом України «Про судову систему і статус суддів», не породжує беззаперечного обов'язку їх застосування органами Пенсійного фонду до усіх одержувачів пенсійних виплат. В свою чергу, це створює підґрунтя для вчинення дій відповідними органами виключно за наявності судового рішення відносно конкретної особи, яка звернулася за призначенням соціальної виплати.

Для прикладу наводимо правову позицію Верховного Суду у зразковій справі № 805/402/18 від 03 травня 2018 року щодо оскарження припинення виплати пенсії та її повнення пенсіонеру, який є внутрішньо переміщеною особою на підставі постанови Кабінету Міністрів України №365 від 08.06.2016 рік, а саме через «верифікацію за списками СБУ» [17]. В цьому рішенні Верховний Суд зазначив, що частиною першою статті 49 Закону України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" передбачено вичерпний перелік підстав для припинення виплати пенсії: 1) якщо пенсія призначена на підставі документів, що містять недостовірні відомості; 2) на весь час проживання пенсіонера за кордоном, якщо інше не передбачено міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України; 3) у разі смерті пенсіонера; 4) у разі неотримання призначеної пенсії протягом 6 місяців підряд; 5) в інших випадках, передбачених законом. Водночас, цим Законом не передбачено такої підстави припинення або призупинення виплати пенсії, як проведення верифікації за списками СБУ з підстав перевірки місця фактичного проживання.

Отже, після постановлення зразкового рішення, воно має враховуватися судами, що розглядатимуть аналогічні справи, а прийняті

ними рішення повинні відповідати рішенням Верховного Суду. В той же час, рішення Верховного Суду у зразковій справі на законодавчому рівні не породжує обов'язку його правозастосування органами Пенсійного фонду при вирішенні питання щодо зупинення виплати пенсії іншій особі з аналогічних підстав.

На підставі викладеного можемо констатувати, що дотримання принципу верховенства права можливе лише за умови застосування під час розгляду та вирішення спорів законодавчого акту, який відповідає критерію «якості закону». Однак, умова застосування саме «якісного» закону при вирішенні спорів у сфері соціального захисту має бути спрямована відносно всіх органів, в тому числі соціальної політики. Тому, на нашу думку, нагальною є потреба законодавчого закріплення обов'язковості судової практики у зразкових справах для державних органів при застосуванні законодавства у сфері соціального захисту.

Важливішим елементом якості закону є також стан законності у суспільстві, важливими критеріями якого є ступінь правового закріплення вимог законності у системі законодавства та реальність їх здійснення. Тобто законодавство повинно бути досконалим як за формою, так і за змістом, характеризуватися науковою обґрунтованістю, демократичною і гуманістичною спрямованістю, відсутністю нечітких і двозначних тлумачень. Наявність законів, які не мають правового характеру, застарілих норм та норм, які порушують або обмежують права і свободи громадян, закріплюють свавілля держави і свідчать про низький рівень правосвідомості.

Стан законності передбачає збереження, в тому числі і духовних цінностей у галузі права, підвищення рівня правової свідомості населення. Це може бути забезпечено, зокрема, ефективною роботою правозастосовних органів у сфері соціального захисту насе-

лення, залученням фахівців у відповідних галузях до розроблення проектів нормативно-правових актів і удосконалення їхнього змісту. З приводу цього погоджуємося із точкою зору науковців про те, що «Формування правосвідомості повинно сприяти розвитку громадянської самосвідомості, гуманізації правового мислення, добровільному виконанню правових норм, що ґрунтується на стійкому переконанні і високій правовій культурі. Від підвищення рівня правової культури і правосвідомості громадян залежить ефективність правового регулювання суспільних процесів та розвиток держави як правової» [17, с. 73]. Водночас, «правова культура суспільства є однією з найважливіших складових загальної культури, оскільки вона значною мірою визначає зовнішній вигляд сучасного законослухняного громадянина. Присутність того чи іншого рівня правової культури дозволяє судити про стан правопорядку в державі в цілому» [18, с.438]. Крім того, особливого значення при цьому набуває засвоєння історичного досвіду розвинених правових держав при прийнятті відповідних нормативних актів, що регулюють різні суспільні відносини, у тому числі відносини соціального захисту.

Висновки. Підводячи підсумки, вважаємо, що закріплення за Україною статусу соціальної держави вимагає дотримання нею високого рівня соціальної захищеності громадян. В сучасних умовах соціальна захищеність повинна бути гарантована, зокрема через такий елемент принципу верховенства права як «законність». Тому в аспекті реалізації права особи на соціальний захист для забезпечення стабільного правового становища людини застосуванню підлягають виключно нормативно-правові акти, що відповідають критеріям «ясності» та «передбачуваності».

В свою чергу, на якість закону впливають загальноюридичні критерії, які потребують вдосконалення. Зокрема, виконання

принципу верховенства можливе при застосуванні всіма юрисдикційними структурами у сфері соціального захисту «якісного» закону.

Тому з метою виключення можливості застосування законів, які порушують або обмежують право громадян на соціальний захист, вважається доцільним законодавчо закріпити обов'язковість судової практики у зразкових справах для органів соціальної політики. Такий підхід сприятиме правовому закріпленню вимог законності у системі законодавства та формування правової культури суспільства.

Література:

1. Михненко А.М., Михненко А.А. Верховенство права. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трошинського, Ю. П. Сурміна. – К. : НАДУ, 2010. – С. 80-81.
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР: за станом на 01.01.2020 // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141.
3. Падалка Р.О. Верховенство права як основоположний принцип права. Дис. Київ – 2017 [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://instzak.rada.gov.ua/uploads/documents/31389.pdf>.
4. Дайсі А. Вступ до вчення про право Конституції. Анатомія лібералізму. Політико-правничі вчення та верховенство права. –2008. – 678 с.
5. Рабінович П. М. Права людини і громадянина в Конституції України (до інтерпретації вихідних конституційних положень) / П. М. Рабінович. — Х.: Право, 1997. - 56 с.
6. Андрощук С. Принцип верховенства права: визначення, співвідношення із суміжними поняттями, особливості законодавчого закріплення та реалізації / С. Андрощук // Юридичний журнал. – 2005. – № 1. – С.74-77.
7. Козюбра М. Верховенство права: українські реалії та перспективи / М. Козюбра //Право України. – 2010. – № 3. – С. 6-18.
8. Петришин О. Верховенство права в системі правового регулювання суспільних відносин / О. Петришин // Право України. – 2010. – № 3. – С. 24-35.
9. Таманага Б. Верховенство права: історія, політика, теорія/ Пер. з англ. А. Ішенка. – К.: Вид дім «Кисво- Могиляк. акад.», 2007. – 208 с.

10. Максимов С.І. Конституційний принцип верховенства права: загальне та особливе/Філософія права: сучасні інтерпретації: статті, аналіт. Огляди, переклади (2003-2010)/ С.І. Масимов.- Х.: Право, 2010 – 336 с.

11. Верховенство права (довідь, схвалена Венеційською Комісією на 86-му пленарному засіданні 25–26 березня 2011 року) // Право України. – №10. – 2011. – С. 168-184.

12. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців тринадцятого, чотирнадцятого пункту 32 розділу I Закону України "Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи" та Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення абзацу першого підпункту 164.2.19 пункту 164.2 статті 164 Податкового кодексу України (справа про оподаткування пенсій і щомісячного довічного грошового утримання) від 27 лютого 2018 року № 1-п/2018 [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-18#Text>.

13. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та 65 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 5 частини першої статті 3, абзацу третього частини третьої статті 45 Закону України „Про запобігання корупції“, пункту 2 розділу II „Прикінцеві положення“ Закону України „Про внесення змін до деяких законів України щодо особливостей фінансового контролю окремих категорій посадових осіб“ від 6 червня 2019 року № 3-п/2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-19#Text>.

14. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Щокін проти України» (Заяви № 23759/03 та № 37943/06) [Електронний ресурс].- Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_858#Text.

15. Стащенко А.В. Про науково-теоретичні проблеми якості закону як основи його ефективності / А.В. Стащенко // Підприємництво, господарство, право. 2009. №11. С-23-27.

16. Рішення Верховного Суду від 03.05.2018 № Пз/9901/20/18 (№ 805/402/18) - про припинення виплати пенсії внутрішньо переміщеній особі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://supreme.court.gov.ua/supreme/inshe/zrazkovi_spravu/zr_rish_805_402_18

17. Some aspects of law education of pupils in conditions of forming of civil society: monograf / Tarenko G., Arsentieva O., Kotova L. // Transformations in Contemporary Society: Social Aspects. Monograph. 2017, P.73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.pravo-snu.lg.ua/Publicteacher/monografia_2017_2_pravove_vikhovannja.pdf?fbclid=IwAR1ayLrZ-GDHAvgahMBy7dIXcysLlqNhhtcXYaGk8zcIkzG5-gnS1vE0cvE

18. Adherence to Legal Culture as a Component of the Regional Industrial Enterprises' Corporate Innovation Management while Ensuring their Sustainable Development / Y. Klius, L. Kotova, Y. Ivchuk, O. Skupinsky // European Journal of Sustainable Development (2020), 9, 2, 431-440 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [file:///C:/Users/User/Downloads/1039-Article-Text-2051-1-10-20200529%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/1039-Article-Text-2051-1-10-20200529%20(1).pdf)

References:

1. Mykhnenko A.M., Mykhnenko A.A. Verkhovenstvo prava. Entsyklopedychny slovnyk z derzhavnoho upravlinnia / uklad. : Yu. P. Surmin, V. D. Bakumenko, A. M. Mykhnenko ta in. ; za red. Yu. V. Kovbasiuka, V. P. Troshchynskoho, Yu. P. Surmina. – К. : NADU, 2010. – С. 80-81.

2. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 № 254k/96-VR: za stanom na 01.01.2020 // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR), 1996, № 30, st. 141.

3. Padalka R.O. Verkhovenstvo prava yak osnovopolozhnyi pryntsyprava. Dys. Kyiv – 2017 [Електронний ресурс].- Rezhym dostupu: <http://instzak.rada.gov.ua/uploads/documents/31389.pdf>.

4. Daisi A. Vstup do vchennia pro pravo Konstytutsii. Anatomiiia liberalizmu. Politykopravnychi vchenia ta verkhovenstvo prava. –2008. – 678 s.

5. Rabinovych P. M. Prava liudyny i hromadianyna v Konstytutsii Ukrainy (do interpretatsii vykhidnykh konstytutsiinykh polozhen) / P. M. Rabinovych. — Kh.: Pravo, 1997. - 56 s.

6. Androshchuk S. Pryntsypr verkhovenstva prava: vyznachennia, spivvidnoshennia iz sumizhnymy poniattiamy, osoblyvosti zakonodavchoho zakriplennia ta realizatsii / S. Androshchuk // Yurydychnyi zhurnal. – 2005. – № 1. – С.74-77.

7. Koziubra M. Verkhovenstvo prava: ukrain-ski realii ta perspektyvy / M. Koziubra //Pravo Ukrainy. – 2010. – № 3. – С. 6-18.

8. Petryshyn O. Verkhovenstvo prava v systemi pravovoho rehuliuвання suspilnykh vidnosyn / O. Petryshyn // Pravo Ukrainy. – 2010. – № 3. – С. 24-35.

9. Tamanaha B. Verkhovenstvo prava: istoriia, polityka, teoriia/ Per. z anhl. A. Ishchenka. – K.: Vyd dim «Kyievo- Mohyliak. akad.», 2007. – 208 s.

10. Maksymov S.I. Konstytutsiyni pryntsyyp verkhovenstva prava: zahalne ta osoblyve/Filosofii prava: suchasni interpretatsii: statti, analit. Ohliady, pereklady (2003-2010)/ S.I. Masymov.- Kh.: Pravo, 2010 – 336 s.

11. Verkhovenstvo prava (dopovid, skhvalena Venetsiiskoiu Komisiieiu na 86-mu plenarnomu zasidanni 25–26 bereznia 2011 roku) // Pravo Ukrainy. – №10. – 2011. – S. 168-184.

12. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinymy podanniamy 48 narodnykh deputativ Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) polozhen abzatsiv trynadtsiatoho, chotyrnadtsiatoho punktu 32 rozdil I Zakonu Ukrainy "Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo podatkovoi reformy" ta Verkhovnoho Sudu Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) polozhennia abzatsu pershoho pidpunktu 164.2.19 punktu 164.2 statti 164 Podatkovoho kodeksu Ukrainy (sprava pro opodatkuvannia pensii i shchomisiachnoho dovichnoho hroshovoho utrymanna) vid 27 liutoho 2018 roku № 1-r/2018 [Elektronnyi resurs].- Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-18#Text>.

13. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinymy podanniamy Upovnovazhenoho Verkhovnoi Rady Ukrainy z prav liudyny ta 65 narodnykh deputativ Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) polozhen punktu 5 chastyny pershoi statti 3, abzatsu tretoho chastyny tretoi statti 45 Zakonu Ukrainy „Pro zapobihannia koruptsii“, punktu 2 rozdil II „Prykintsevi polozhennia“ Zakonu Ukrainy „Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo osoblyvosti finansovoho kontroliu okremykh katehorii posadovykh osib“ vid 6 chervnia 2019 roku

№ 3-r/2019 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-19#Text>.

14. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny u spravi «Shchokin proty Ukrainy» (Zaiavy № 23759/03 ta № 37943/06) [Elektronnyi resurs].- Rezhym dostupu: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_858#Text.

15. Stashchenko A.V. Pro naukovo-teoretychni problemy yakosti zakonu yak osnovy yoho efektyvnosti / A.V. Stashchenko // Pidpriemnytstvo, hospodarstvo, pravo. 2009. №11. S-23-27.

16. Rishennia Verkhovnoho Sudu vid 03.05.2018 № Pz/9901/20/18 (№ 805/402/18) - pro

prypynnennia vyplaty pensii vnutrishno peremishchenii osobi [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: https://supreme.court.gov.ua/supreme/inshe/zrakovi_spravu/zr_rish_805_402_18

17. Some aspects of law education of pupils in conditions of forming of civil society: monograf / Tarenko G., Arsentieva O., Kotova L. // Transformations in Contemporary Society: Social Aspects. Monografh. 2017, P.73 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://archive.pravo-snu.lg.ua/Publteacher/monografia_2017_2_pravove_vikhovannja.pdf?fbclid=IwAR1ayLrZ-GDHAvgahMBy7dIXcysLlqNhhtcXYaGk8zclzG5-gnS1vE0cvE

18. Adherence to Legal Culture as a Component of the Regional Industrial Enterprises Corporate Innovation Management while Ensuring their Sustainable Development / Y. Klius, L. Kotova, Y. Ivchuk, O. Skupinsky // European Journal of Sustainable Development (2020), 9, 2, 431-440 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: [file:///C:/Users/User/Downloads/1039-Article-Text-2051-1-10-20200529%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/1039-Article-Text-2051-1-10-20200529%20(1).pdf)

Petrosian K.E. Constituent elements of the rule of law in the context of realisation of the right to social protection- Article.

The article analyzes certain aspects of understanding and interpretation of the rule of law principle concerning the application of its main elements in the sphere of social protection. It is established that the modern doctrine of the rule of law is quite stable, but due to the rapid development of all spheres of social life, it can acquire new meaningful characteristics, including in the plane of social protection. The authors have identified important points concerning the establishment of the rule of law at both national and international legal levels. Importantly, in the aspect of respect for the human right to social protection, criteria that affect the quality of the law can be identified, namely: on the procedure for developing and adopting quality laws; on the availability of executive and jurisdictional structures to ensure the application of legislation and the state of lawfulness in society, which is an assessment of the level of effectiveness in general. It is emphasized that in general it is possible to state observance of procedural questions at development and adoption of statutory acts in the sphere of social protection, however concerning the second criterion of quality of law it is necessary to pay attention to problematic aspects of duty of bodies in sphere of realization of the state policy of questions of pension and social security on a uniform approach in application of the law. At the same time, assessment of the compliance of decisions, actions or omissions of the relevant

authorities with the requirements of the law remains a low priority, based on the massive number of social disputes being considered in the courts. The article also notes that adherence to the rule of law is possible only if the courts apply in their consideration and resolution of cases of legislative act, complying with the criterion of the quality of law and that the condition of applying exactly the quality of law in resolving disputes in the field of social protection should also be applied to social policy authorities.

Keywords: social protection; social ensuring; social protection system; realisation of the right to social protection; rule of law; criteria affecting the «quality of law»; social policy bodies.

Петросян К.Е. Составные элементы правового государства в контексте реализации права на социальную защиту- Статья.

В статье анализируются отдельные аспекты понимания и толкования принципа верховенства права, касающиеся применения его основных элементов в сфере социальной защиты. Установлено, что современная доктрина правового государства достаточно устойчива, но в связи с бурным развитием всех сфер общественной жизни может приобретать новые содержательные характеристики, в том числе и в плоскости социальной защиты. Авторы выявили важные моменты, касающиеся установления верховенства права как на национальном, так и на международно-правовом уровне. Важно отметить, что в аспекте соблюдения права человека на социальную защиту можно выделить критерии, влияющие на качество закона, а именно: о порядке разработки и принятия качественных законов; о наличии исполнительно-судебных структур для обеспечения применения законодательства и состояния законности в обществе, что является оценкой уровня

эффективности в целом. Подчеркивается, что в целом можно констатировать соблюдение процессуальных вопросов при разработке и принятии нормативных актов в сфере социальной защиты, однако в отношении второго критерия качества закона следует обратить внимание на проблемные аспекты обязанности органов в сфере реализации государственной политики в вопросах пенсионного и социального обеспечения о едином подходе в применении закона. В то же время оценка соответствия решений, действий или бездействия соответствующих органов требованиям законодательства остается малоприоритетной, исходя из большого количества социальных споров, рассматриваемых в судах. В статье также отмечается, что соблюдение норм права возможно только в том случае, если суды применяют при рассмотрении и разрешении дел законодательные акты, соответствующие критерию качества права, и что условие применения именно качества права в разрешении споров в сфере социальной защиты также должно распространяться на органы социальной политики.

Ключевые слова: социальная защита; социальное обеспечение; система социальной защиты; реализация права на социальную защиту; верховенство закона; критерии, влияющие на «качество права»; органы социальной политики.

Авторська довідка:

Петросян Крістіна Єрвандівна – аспірант кафедри правознавства Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (Сєвєродонецьк, Україна), <https://orcid.org/0000-0003-4624-1750>.

Стаття надійшла до редакції: 12 листопада 2021 р.